

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра етнології і археології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етнографічно-археологічний практикум

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма Історія та археологія

Спеціальність 032 Історія та археологія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 13 від “28” червня 2023 р.

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Етнографічно-археологічний практикум
Викладач (-і)	Томенчук Б.П., Боян-Гладка С.П.
Контактний телефон викладача	(0342) 59-61-87
E-mail викладача	bogdan.tomenchuk@pnu.edu.ua svitlana.boyan-gladka@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очна/заочна
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 12 годин лекцій, 18 годин семінарських занять, 60 годин самостійна робота
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	Консультації щовівторка і щосереди після занять з 14.00 до 15.00 в 619.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Вивчення навчальної дисципліни Науковий семінар «Етнографічно-археологічний практикум» займає важливе місце у системі підготовки бакалаврів у VIII семестрі, які пройшли навчальну археологічну та етнографічну практики, набувши досвіду в археології і етнографічного дослідження у професійно-орієнтованому напрямку «Історія та археологія» за допомогою польових етнографічних методів і прийомів, правильно оформлюватимуть результати наукових досліджень і здійснюватимуть їх впровадження у практичну діяльність під час написання дипломної роботи та наукових розробок. Розглядаються об'єкти та предметна область, історія розвитку польового етнографічного та археологічного дослідження в Україні, організація та підготовка етнографічних та археологічних експедицій, методи роботи археолога та етнолога, способи збору польових етнографічних матеріалів, методика й практика дослідження різних ділянок роботи під час археологічних розкопок, традиційно-побутової культури, вимоги і правила зберігання, опрацювання та передавання артефактів до музею чи архіву. «Методика історико-археологічних досліджень» як начальна дисципліна була включена до навчального плану спеціальності «Історія та археологія» для підготовки фахівців з археології та історії. Викладання етнографічно-археологічного практикуму як навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах передбачає також і археологічну складову – знайомство з методами археологічних досліджень: археологічною розвідкою, проведенням розкопок, польовою фіксацією археологічних матеріалів, основами ведення польової документації. Вивчаючи методи охоронних та рятувальних робіт у зонах руйнації археологічних пам'яток, як під впливом антропогенних факторів (новобудови), так і природних, передбачається знайомство з методами їх реставрації та реконструкції.</p> <p>Системно етнологія і археологія «Етнографічно-археологічний практикум» утворює пізнавальну систему історичної науки, оволодіння якою є одним з пріоритетних завдань у справі виховання кваліфікованого науковця.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета: Викладання цієї дисципліни має на меті ознайомити студентів з методикою отримання речових джерел з історії, етнографії, а також забезпечити формування основних навичок роботи з речовими джерелами та усною історією. Курс «Етнографічно-археологічний практикум» повинен дати знання з теорії та методики археологічних досліджень, інформацію про комплекси речових історичних джерел та методи роботи з ними. Навчальна дисципліна сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі археології та історії, що володіють знаннями з методики та практики археологічних та етнографічних досліджень; здатних адаптуватися до нових професій, видів та форм зайнятості в економіці в умовах швидких темпів розвитку світової спільноти та глобалізації світу.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • подати студентам системний виклад матеріалу курсу „Етнографічно-археологічний практикум”; • розкрити основні методи польових археологічних досліджень; • сприяти безпосередньому контакту студентів з потенціалом речових джерел з археології; 	

- ознайомлення студентів з методами етнографічних наукових досліджень;
- формування у студентів навичок науково-дослідницької роботи, її планування, проведення, формування наукових висновків, складання програми-запитальника з конкретної теми дослідження;
- подання та публічне обговорення проміжних результатів етнографічних наукових досліджень;
- освоєння системи методологічних і методичних знань про основи етнографічної науково-дослідної роботи; методологічною основою етнографічної наукової роботи, організацією підготовки польової етнографічної експедиції, основними методами та прийомами польової експедиційної роботи, правилами оформлення звітної документації; освоєння навичок публічного захисту результатів науково-дослідної діяльності.
- набуття навичок працювати в польовій експедиції, вирішуючи окремі частини загальних задач.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК9. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні компетентності:

СК1. Усвідомлення взаємозв’язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання

ПРН4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
семінарські заняття	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
8-й семестр	032 «Історія та археологія»	4-й курс	вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

№	Тема	Результати навчання	Кількість годин			Завдання
			лекції	семінари	самостійна робота	
1.	Предмет, завдання і джерела курсу «Етнографічно-археологічний практикум».	Розуміти суть предмету і завдання курсу; вивчити джерела матеріальної культури населення Карпат (писемні, речові, фотодокументи, відеоматеріали, усні (матеріали польових досліджень); дослідити історіографічну базу матеріальної культури; розглянути історико-архітектурні пам'ятки краю, місцеві етнографічні музеї тощо.	2		6	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи.
2	Історіографія польових етнографічних досліджень.	Ознайомитись з науково-пошуковими дослідженнями в Україні наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Науково-пошукова робота народознавців другої половини XIX ст. Експедиційні дослідження наприкінці XIX – у 30-х роках XX ст. Польові дослідження етнологів у 40–80-х роках XX ст. Народознавчі дослідження в незалежній Україні.	2	2	6	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи.
3	Зародження польової археології. Археологічні	Знати розвиток польової археології в XX ст. археологічні пам'ятки. Відкриті листи. Система охорони археологічних пам'яток. Методи археології. Археологічні установи.	2		6	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для

	пам'ятки в Україні. Перші археологічні говариства.	Предмет польової археології. Археологічні пам'ятки та їх класифікація. Материк. Культурний шар. Археологічна стратиграфія. Одношарові та багатшарові пам'ятки. Закриті комплекси. Перекопи. Профілі. Стратиграфічні яруси. Споруди. Датування споруд. Будівельні періоди. Давні поховання. Могильні ями і споруди. Поховальний обряд. Кострища. Питання, які вивчають за залишками давніх поселень та поховань. археологічні комплекси. Вивчення місцевості. Випадкові знахідки та скарби.				самостійної роботи. Робота в музеї археології
4	Організація та види польових етнографічних досліджень.	Опанувати види польової роботи: Стационарне дослідження. Переваги і недоліки стационарного дослідження. Експедиційні дослідження, їх форми: довготривалі і короткотривалі. Мета і завдання довготривалих і короткотривалих експедиційних досліджень. Методи експедиційної роботи – маршрутний і кушовий. Поєднання маршрутного і кушового дослідження. Об'єкти польового етнографічного дослідження (хутір, село, місто). Характер поселення та його вплив на проведення польових етнографічних досліджень. Прийоми експедиційної роботи: вибіркового, суцільного. Переваги і недоліки вибіркового та суцільного дослідження. Фіксація речових матеріалів. Збір етнографічних колекцій.	2	2	8	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи. Робота з респондентами в польовій експедиції.
5	Польові археологічні роботи.	Вивчити види робіт. Розвідки, наукові та охоронні дослідження. Експертні роботи. Експедиційне спорядження та обладнання. Топографія в польових археологічних дослідженнях. Різновиди карт. Масштаби карт. Проміри по карті. Зображення рельєфу. Визначення точки стояння. Види археологічних карт. Вимір прямих ліній на місцевості. Компас. Нівелір. Бусоль. Теодоліт. Їх використання. Зйомка плану археологічної пам'ятки. Способи зйомки планів. Зйомка рельєфу. Місце розташування табору та організація побуту. Правила техніки безпеки під час проведення розвідок. Загальні правила техніки безпеки під час проведення земляних робіт; особливості правил техніки безпеки під час використання землерийних механізмів. Правила техніки безпеки під час камеральних робіт. Правила внутрішнього розпорядку експедиції. Санітарно-гігієнічна безпека польового табору.	2	4	8	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи. Екскурсія в Національний заповідник «Давній Галич»
6	Правила ведення і зберігання польових	Правила записів набутої усної інформації у зошиті та щоденнику. Правила аудіофіксації. Вимоги до заповнення анкет. Паспортизація зафіксованих	2	2	8	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для

	документів під час експедиції. Правила опрацювання та оформлення польових етнографічних матеріалів для здачі в архів на зберігання.	фотоматеріалів. Правила зберігання документів. Загальні вимоги до оформлення польових матеріалів. Вимоги і правила опрацювання та оформлення усних етнографічних матеріалів. Правила оформлення тексту комп'ютерного набору вербальної інформації, зафіксованої у зошиті та за допомогою технічних носіїв.				самостійної роботи. Робота в науковому етнографічному архіві ПНУ ім. В. Стефаніка
7	Організація польових робіт. «Відкритий лист» та «дозвіл» на проведення робіт. Види польових археологічних досліджень.	Спорядження та знаряддя. Польова документація. Техніка безпеки під час археологічних робіт. Внутрішній розпорядок археологічного табору.		2	8	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи. Робота в музеї археології.
8	Основні етапи первинного польового опрацювання рухомих артефактів	Очистка, шифрування, складання польового опису. Основні правила виконання первинних камеральних процедур; підготовка рухомих артефактів до транспортування. Реставрація та консервація рухомих артефактів: основні правила та сучасні методики. Статистичні підрахунки під час камеральних робіт. Камеральна обробка рухомих артефактів. Первинна консервація та обробка знахідок. Етапи камеральної обробки археологічного матеріалу. Відбір зразків для датування та аналізу.		4	8	Завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи. Робота у відділі археології та відтворення історичних ландшафтів м. Галич
9	Залікове заняття	Презентація підсумкового проекту з етнографії та археології свого краю.		2		Завдання для індивідуальної роботи
Всього			12	18	60	

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Накопичування балів під час вивчення дисципліни	
Види навчальної роботи	Максимальна кількість балів
Лекція (контрольне тестове опитування)	10
Семінарське заняття	50
Самостійна робота (майстер-класи)	20
Індивідуальне завдання (Захист підсумкового проекту)	20
Максимальна кількість балів	100
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Підсумковий контроль рівня знань та успішності здобувачів відбувається у формі заліку. Підсумковий бал складається з суми підсумкового балу за семінарські заняття (максимально 50 балів), балу за контрольне тестове опитування лекційного матеріалу (максимально 10 балів), самостійна робота (майстер-клас кожного студента на довільну тему) (20 балів) і балу за індивідуальну роботу (підсумковий проект) (максимально 20 балів) та в сукупності становить максимально 100 балів
Вимоги до	Написання письмової тестової контрольної роботи є обов'язковим для

письмової роботи	<p>виставлення підсумкової оцінки. У випадку, якщо здобувач не написав контрольну роботу, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом за семестр з дисципліни.</p> <p>Контрольна робота включає: 50 тестових питань (по 0,2 бали за кожне питання).</p>
Семінарські заняття	<p>У ході поточного контролю здійснюється усне та письмове опитування з тем, передбачених для семінарських занять. Також здійснюється контроль самостійної роботи відповідно до визначеної тематики.</p> <p>Оцінювання знань та науково-пошукової роботи здобувачів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На семінарському занятті діє такий принцип оцінювання:</p> <p>«відмінно» – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;</p> <p>«добре» – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;</p> <p>«задовільно» – здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;</p> <p>«незадовільно» – здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.</p>
Самостійна робота та індивідуальне завдання	<p>Самостійна робота здобувача є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вдосконалення навичок і вміння працювати з науковою літературою та джерелами. Для засвоєння самостійно опрацьованого матеріалу передбачено майстер-клас (на вибір студента).</p> <p>Індивідуальне завдання – підготовка проєктів (презентацій) на одну із запропонованих тем.</p> <p><u>ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ПРОЄКТУ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Неолітичні, мезолітичні поселення в Україні. 2. Поселення бронзового віку в Україні. 3. Особливості вивчення трипільських поселень. 4. Методика вивчення античних міст. 5. Методика вивчення давньоруських міст, городищ, поселень. 6. Методика дослідження поховальних пам'яток. 7. Розкопки поховальних ям та розчистка кістяка. 8. Розкопки курганного насипу. 9. Розчистка вогнища та знахідок. 10. Різновиди прийомів розкопок курганів. 11. Способи збору вербальної етнографічної інформації. 12. Методика і практика дослідження духовної культури. 13. Методика і практика дослідження матеріальної культури.

	<p>14. Програма-запитальник у польовій етнографічній експедиції. 15. Методи польової роботи етнолога. 16. Особливості початкової роботи етнолога у польовій експедиції. 17. Особливості завершальної роботи у польовій експедиції.</p>
Умови допуску до підсумково-го контролю	Форма і терміни семестрового контролю визначаються навчальним планом. Здобувач (ка) допускається до підсумкового контролю за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» і виконання усіх видів робіт, набору 50 і більше балів.
Підсумковий контроль	<p>Форма підсумкового контролю – залік. Семестровий підсумковий контроль проводиться у формі заліку. Для того, щоб отримати залік, необхідно виконати всі види роботи не менше 50 балів. Підсумковий бал складається з суми за семінарське заняття (максимально 50 балів), тестова контрольна робота (максимально 10 балів), самостійна робота (майстер-клас) (20 балів) і індивідуальна робота (підсумковий проєкт) (максимум 20 балів). У сумі становить 100 балів.</p>
7. Політика навчальної дисципліни	
<p>Письмові роботи: Тестова контрольна письмова робота виконується студентами на 6 лекційному занятті.</p>	
<p>Академічна доброчесність: Як викладач, так і студент, повинні дотримуватися «Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Кодексу честі ПНУ https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/</p> <p>У випадку запозичених робіт, відсутності посилань на використані джерела, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування) викладач виставляє негативну оцінку та пропонує студентові повторно виконати необхідний вид роботи.</p>	
<p>Відвідування занять: Відвідування занять та активна участь у роботі семінарів є обов'язковою умовою. Участь у семінарських заняттях може проходити у таких формах: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії тощо.</p> <p>Політика курсу передбачає Perezдачу усіх невиконаних завдань в силу запізньєнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності на лекції чи семінарському занятті, отримання негативної оцінки або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та здачі індивідуальних робіт – вівторок, щосереди 14.00 год. – 15.00 год.</p> <p>Пропущене заняття студент може «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем та кафедрою. Як правило «відпрацювання» проходить в усній формі, вирішенні тестових завдань тощо. Студент, в якого наявний пропуск без поважних причин, відпрацьовує заняття і оцінюються на нижчу оцінку (- 50% від відповідної кількості балів), проте студент не обмежений у досягненні конкретного балу і завжди може його отримати за допомогою отримання додаткових завдань.</p> <p>Обов'язковим для отримання позитивної оцінки є відвідування більш 50% занять та виконання самостійної роботи. Пропуски практичних занять відпрацьовуються наступним чином: опрацювання теми, а також виконання завдання із теми.</p> <p>Невідповідна поведінка студентом під час заняття розглядається і вважається підставою для зниження оцінки студента та направлення звернення до куратора академічної групи.</p> <p>Студент може отримати додаткові бали згідно «Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти ДВНЗ “Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника ” (введено в дію наказом ректора №799 від 26.11.2019 р.; із внесеними змінами наказом № 212 від 06.04.2021 р.) https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2021/04/isinuvannia_nove2.pdf».</p>	

Під час занять дозволяється користування мобільним телефоном виключно для навчальних цілей.

Неформальна освіта: Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

Основна література:

1. Борисенко В. Нариси з історії української етнології 1920–1930-х років. Київ: Унісерв, 2002. 88 с
2. Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. К., 2001.
3. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 288 с.
4. Громов Г. Методика полевих этнографических исследований. М., 1966. 119 с.
5. Закон України «Про охорону археологічної спадщини». К.: Корвін-Пресс, 2004. 22 с.
6. Костючок П.Л., Боян-Гладка С.П. Навчально-методичні вказівки «Етнографічна навчальна практика» для підготовки бакалаврів зі спеціальності 032 «Історія і археологія». Івано-Франківськ, 2019. 93 с.
7. Кожолянко Г., Кожолянко О., Мойсей А. Етнологічні експедиції та студентська етнографічна практика. Чернівці-Вижниця, 2010. 322 с.
8. Паньків М. І. Організація польових досліджень з етнографії. Посібник. Івано-Франківськ, 2005. 123 с.
9. Програма, запитальники та методичні поради дослідникам народної культури України / Уклад. Л. Орел, К. Міщенко. Київ, 1995. 230 с.
10. Каменецкий Н.С., Маршак Б.Н., Шер Я.А. Методика полевых исследований. М., 1998. 169 с.
11. Мезенцева Г. Дослідники археології України. Чернівці, 1997.
12. Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998. К., 1999.
13. Сегеда С.П. Методика збирання та транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. К., 1999.
14. Щапова Ю.Л. Археологическая эпоха: хронология, периодизация, теория, модель. М., 2005

Викладачі

Б.П. Томенчук, С.П. Боян-Гладка